

ԽՕՍՔԵՐ ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Պաշտփարը թէ՛ անկարելի է երջանկութիւնը, ծանծաղ դատում մը կը թուի ըլլալ: Կայ երջանկութիւնը, եթէ ոչ այս կեանքին և աշխարհին մէջ, ուրեմն ուրիշ կեանքի մը մէջ: Քրիստոնէական յայտնութիւնէն շատ առաջ, մարդիկ երկինքներ ստեղծեցին յաղեցնելու համար երջանկութեան իրենց ծարաւը, կամ դադրեցան զայն փնտռելէ յուսահատեցուցիչ այս աշխարհին մէջ, և իրենց ներսը որոնեցին զայն:

Այս վերջինը հանճարի զարկ մըն էր, մեծագոյն հանճարի մը՝ զոր երբեք ճանչցած ըլլայ աշխարհ: Ի՞նչն է որ քեզ կ'ապերջանկացնէ. — չգոհացուած փափաքներ: Փափաք ունիս այս կամ այն բանին՝ մեծ կամ փոքր հաճոյքի մը, և չես յաջողիր ունենալ: Այսպէս ուրեմն, եթէ վերջ տաս փափաքներուդ, և ոչինչ բաղձաս, պիտի դադրիս ապերջանիկ ըլլալէ:

Աւելի լաւ ես, դուն երջանիկ պիտի ըլլաս նոր ձեռով մը, կերպ մը որուն ոչ մէկ բան կրնայ արգելք ըլլալ: Ոչինչ կըրնայ ցաւցնել մարդ մը՝ որ փափաքներ չունի: Ազատ է ան, չի նախանձիր ուրիշներու դրամ գիշերուն: Փառասիրութիւններ չունի: Ոչ մէկ բանի ամուր կը փարի, որմէ յետոյ հրաժարիլը իրեն ցաւ պատճառէ: Երջանիկ մարդ:

Իրողութիւն է այս. որքան փափաքներդ քիչցնես, այնքան աւելի երջանիկ ես: Անհունապէս հանգիստ է սիրտը՝ երբ պարպած ես զայն ամէն իղձերէ: Իրագործ է այն սկզբունքը թէ «ոչինչ ունիմ և ոչինչի կը կարօտիմ»: Խուսափէ այն փութկոտութիւնէն որ պատճառ կ'ըլլայ քեզ տկար մարդեր կոխկռտելու: Երբ հասնիս վիճակի մը՝ ուր այլևս պէտք չունենաս ստելու, խաբելու կամ կոռելու՝ զայն ձեռք բերելու համար, երջանիկ ես:

Մեզմէ շատեր կը նախընտրեն երջանկութիւն փնտռել ուրիշ կերպերով: Մենք մեր կեանքը կը վատենք անոր ետեւէն վազելով: Մենք կը հալածենք զայն անխորհուրդ, անօգուտ ու խեղճ կերպով: Նոյն իսկ ինքնակալը երջանկութիւն կը փնտռէ, և երջանիկ պիտի չըլլայ մինչև որ ձեռք

չբերէ զայն: Եթէ իր երջանկութիւնը՝ իր ինքնա-յազեցումը, պահանջէ մահը միջոցնաւոր մարդոց, որոնք նոյնիսկ չեն տեսած զինք, աւելի գէշ ատիկա:

Եթէ ան իր փափաքը կը պարուրէ երբեմն հայրենատիրական գեղեցիկ նախադասութիւններով, երջանիկ է որքան ատեն որ կարող է ապրիլ այսպէս:

*

Ճիշդ չէ, ինչպէս որ զգայապաշտները կ'ըսեն, թէ երիտասարդութիւնը մեծագոյն երջանկութեան ժամանակն է: Երիտասարդը միայն գիտէ թէ որքան ապերջանիկ է:

Միևնոյն տառն, միայն երիտասարդ մը կրնայ վայելել երջանկութեան եփարակ մը՝ վայելելով, պարելով կամ վազելով:

Առանց երբեք մտածելու, մէկը կրնայ երջանիկ ըլլալ ամբողջ իրիկուն մը, — ամբողջ օր մը — երբ երիտասարդ է: Բայց շատ քիչեր կը գնահատեն այս իրողութիւնը:

Մեր ժամանակներուն Պլատին Մարդը, անձկագին պահեր կ'անցընէ զարմանալով թէ ինչու ինք աւելի երջանիկ չէ: Կարելին եղած է իր և իր կնոջ համար: Անոնք ոչ մէկ տխուր կամ ձանձրոյթ տուող վայրկեան ունին, բայց հակառակ այս բոլորին, իրենց կեանքը շարունակական ժպիտ մը չէ:

*

Կը համարձակիմ ըսել որ ես ապրած եմ իմ կեանքիս կէսէն աւելին: Բայց տակաւին նոր հասկցած եմ որ երջանկութեան երկու որոշ տեսակներ կան: Առաջինը կարելի է, որոշ սահմաններով, մեր միջոցներով ձեռք բերել: Անիկա կուգայ քանի մը պարզ փափաքներու գոհացումէն:

Եթէ, օրինակի համար, կարենամ նըստիլ սրճարանի մը սեղանին քով, հինաւորաց փողոցի մը մէջ՝ լեցուն արեռով ու մարդերով, երջանիկ եմ: Երջանիկ եմ, եթէ առանձին ըլլամ տունիս մէջ, ձեռքիս գիրք մը զոր ուզեմ կարդալ, և ժամանակ ունենամ կարդալու. կամ ունենամ բաժակ մը թէյ ձեռքովս պատրաստուած: Ունէ մօրուս ճամբու մը տեսքը՝ հովիտն ի վար, չի յապաղեր ուրախութեան ստոյգ սարսուռ մը պատճառել ինծի:

Միևս տեսակը թէ՛ նուազ պարզ, բայց

որովհետև կուգայ ու կ'անցնի հազիւ զգալի չափով, նուազ զիւրին էւ էքսթրազի աշն կարծառն պահերն են անոնք — որոնց չես կրնար սպասել և պատրաստուել, քանի որ չես զիտեր թէ անոնք ուրիշ՝ կուգան:

Երկսասարկ եկբօր պատմութեան կարգ մը թարգմանութիւններուն մէջ, ան կ'երեւի իբր անօգուտ ծոյլ մը: Սակայն և այնպէս, ինք կը յաջողի և իր ձեռներէց աւագ եղբայրները կը ձախողին: Սնուշտ ծայրահեղօրէն անհեթեթ է որ ամենէն անարժէք մարդերէն մէկը երջանիկ ըլլայ:

Երբեք գրամ չի գիտեր ան, կը կորսնցնէ բախտաւոր պատեհութիւնները, ո՛չ առաքինի է, ո՛չ բարեսէր և ոչ ալ անշահախնդիր — ու տակաւին երջանիկ է:

Փորձելով համոզուել թէ ինչպէս կրնայ անիկա երջանիկ ըլլալ, այն եզրակացութեան եկայ որ ան երբեք հետամուտ չէ եղած ըլլալ տարբեր քան ինչ որ է. — բայց միայն սիրելի ծոյլ մը և հսամով մը:

*

Թերևս միայն մէկ կերպ կայ երջանկութեան արժանանալու, ան ալ ըլլալն է ա՛յն, ինչ որ մէկը ամենէն աւելի կը փափաքի ըլլալ: Հակառակի՛ր՝ մեր բարեկամներուն զմեզ կատարելագործելու և կամ կատարելագործման մղելու բոլոր լաւ հասկըցումը փորձերուն: Դիւրին կը հնչէ աւսիկա, սակայն աշխարհի ամենէն դժուար բաներէն մին է:

Ես օրինակ, աշխարհի ամենէն ծոյլ մարդերէն մէկն ըլլալով, մղուած եմ մեծ և անդադրում աշխտասիրութեան կեանքի մը, և հակառակ յաջողութեանս՝ դժբախտ եմ. երջանիկ պիտի ըլլայի եթէ ծուլութեամբ անցնէին օրերս, ունենալով այնքան զրամ, որ բաւէր հացիս և սուրճիս միայն:

Մեծ քաջութիւն կը պահանջէ կարենալ ինքզինքը ըլլալ, և ոչ ուրիշ մը, ինչպէս մեր ծնողներէն սկսեալ, մեզմէ կ'ակնկալեն: Բայց քաջասիրտութեան վարձատրութիւնը երջանկութիւն չէ միշտ, ինչպէս առհասարակ մարդիկ կը մտածեն: Միտքդ բեր Ֆլօրէնսի Սոլասկը: Երկինք գիտէ ինչ տագնապներէ անցաւ ըլլալու համար կինը աւոր՝ որուն որ ուղած էր ըլլալ: Սակայն երբեք անիկա երջանիկ կին մը ըլլալու

տպաւորութիւնը չթողուց: Թէ և ես կը հաւատամ որ երջանիկ էր:

Ի վերջոյ ես այն հասկացողութեան կուգամ որ երջանկութիւնը չէ այն զոր լրացունք ունենանք ակնկալել: Նոյնիսկ չէ այն բանը որուն արժանի ենք մենք, եւ սակայն կ'արժանանանք անոր ոչինչ ընելով: Երջանկութիւնը հացէն կուգայ երբ անօթի ես. տաք կրակէ մը՝ պաղ զիւրերներուն. քունէն՝ երբ մեռնելու աստիճան յոգնած ես: Կուգայ պատեհ բառէ մը, բայց չի դար երբ անձկութեամբ կ'սպասուի:

S. J.

Գ.

Երջանկութիւնը, ըստ Թուրտոյի, ապրիւնն մէջ է, ապրիլը աշխատիլ է. և այս՝ պարզ պատասխան մը չէ հարցին: Բառաւորիս մէջ երջանկութիւնը սահմանուած է իբրև վիճակ մը՝ ուր մարդ ինքզինքը զիտակցօրէն լաւ կը զգայ: Սակայն Հազլիթը նկարչութեան մէջ վրիպելէ յետոյ, դժբախտ ամուսնութիւն մ'ունեցաւ, բաժնուեցաւ, տառապեցաւ, թշնամացաւ իր բոլոր բարեկամներուն հետ, միաց անգործ՝ ճնշուած պարտքերու տակ, տխուր և վատաոգջ: Սակայն բոլորը դարմացան, երբ ինք իր մահուան անկողինն մէջ յայտարարեց թէ ինք «երջանիկ կեանք մըն էր անցուցեր»:

Սպանիական բանտի մը մէջ ես խօսեցայ բանտարկեալի մը հետ, որ դատապարտուած էր ցմահ բանտարկութեան՝ իր կինը սպանած ըլլալուն համար, և որ կեցած իր խուցին մէջ, կը նկարէր հիւանալիօրէն. ըսաւ թէ իր կեանքի առաջին տարիները անցած էին վանքի մը խաղաղ բանտին մէջ, և կարելի չէր եղած իրեն համար զգալու իր մէջ ծածկուած նկարելու այս տաղանդը, հեռանալով աշխարհէն՝ ինք այժմ երջանիկ էր:

Մէկուն խորտիկը ուրիշին համար թոյն է. կայ երջանկութիւնը սուրբերու, և կայ մեղաւորներու, կայ նաև երջանկութիւն մը անոնց՝ որոնք ոչ մէկ բան են:

*

Երջանկութիւնը խօսակցութեանց մեծագոյն նիւթն է մարդոց: Հազուադէպ է

լսել խօսակցութիւն մը, որուն մէջ մարդիկ չանդրադառնան երջանկութեան վիճակին։ Ասկէ կարելի է հետեցնել թէ ոչ ոք երջանիկ է, կամ աւելի ճիշդ՝ երջանկութիւնը բան մըն է որ չի սահմանուիր ճիշդ կերպով, և ատոր մասին մարդիկ չատքիչ բան գիտեն։

Երջանկութիւնը ուրեմն կը թուի ըլլալ բան մը որ պատմութիւն չունի։ Վիպողներ երբ կը պատմեն երջանկութեան ի խնդիր մարդոց ճիգերէն, հազիւ թէ կը խօսին զայն ձեռք բերելու միջոցներու մասին։ Այնպէս կը կարծուի թէ երջանկութիւնը կայուն և բուխ վիճակ մըն է, և շատեր այս վիճակները ցուցադրող մարդոց մէջ զայն ուզած են ենթադրել։

Երկտասարդութեան՝ ազատ ըլլալու իղձը կայ, յետոյ ընտանիքին մէջ ամփոփուելու իղձը աւելի զօրաւոր է քան երջանկութեան իղձը, ծերութեան՝ ազատութեան այդ երջանիկ զգացումը կ'ամօքուի, մարդիկ ամփոփ ու սեղմ կեանք մը կը տենչան այլևս իրենց։ Անհիթեթ է կարծել թէ կեանքի մէկ վիճակը աւելի երջանիկ է քան միւսը։

Գրողներու համար աւելի յատկանշական է որ անոնք աւելի լաւ կը գրեն երբ իրենց երջանկութիւնը վտանգուած է, եւ փափաքները ի դերեւ ելած։ Շատեր իրենց մեծութիւնը կը պարտին իրենց առաջին տարիներու ապերջանկութեան։ Մարդիկ կը դադրին ապրելէ և ըլլալէ երբ մեռած է իրենց մէջ նպատակը։ Տաստուէսկին՝ խելացի և մատաղ գեղագէտ մը, վերածուեցաւ մարդու մը որ պիտի կրնար լուսաւորել ողբէջէն փորձառութեան հեղեղները, Սիպերիոյ մէջ իր կրած տառապանքով։

*

Երջանկութիւնը, ըստ ոմանց, ոչ միայն տիրապետող իղձ մըն է մարդուն մէջ, այլ և գոյութիւն ունի իրրեւ բացարձակ վիճակ։ Ես անձնապէս չեմ հաւատար ասոր։ Բացարձակ երջանկութեան մը երազը գեղեցիկ բաղձանք մըն է միայն, կեանքի դառնութիւնները ամօքող։

Արդի ընկերութեան և աշխարհի մէջ, ի տես մարդկային թշուառութեան, անարդարութեան, հալածանքին, նախճիրին, պատերազմներու սարսափին և ապագայ անապահովութեանց, մտածող և զգացող

մարդը չի կրնար երջանիկ ըլլալ։ Կաթիլի չէ երեւակայել երջանկութիւն մը, ուր գոյութիւն չունենան խաղաղութիւն և բարութիւն։ Արդի պատմութիւնը արձանագրած է անշուշտ ճիգերը որոնք եղան, ապահովելու գէթ անձին ազատութիւնն ու արդարութիւնը, որոնք գերագոյն արժէքներ պիտի մնան միշտ ապագայ քաղաքակրթութեան մը կողմէն ապահովուած։

Յաճախ ըսուած է թէ մեր օրերուն մենք շատ կը խօսինք երջանկութեան մասին, որովհետեւ ապերջանիկ ենք, թէ երջանիկ չենք՝ որովհետեւ կորսնցուցած ենք կարգ մը հաւատալիքներ, հոգեկան ոյժեր։ Բայց մարդիկ շատ անգամ ոյժ, իմաստ, և երջանկութիւն կը գտնեն յոռի հաւատալիքներուն մէջ, ինչպէս լաւ հաւատալիքներուն։ Տխուր երջանկութիւն մըն է անշուշտ յոռի մտածումներէն և վիճակներէն այս ստացուածը, սակայն կան մարդեր որոնք ընդունակ են ասոր։

Իրական երջանկութիւնը լեցունութիւնն է կեանքին, և լեցուն կեանք, ըստ իս, ուրիշ բան չէ բայց կարենալ բարեկամութեամբ ու սիրով ապրիլ իր ներքին ոյժերուն հետ, որոնք կը բխին մեր ներսը և որոնք կրնան ներգաշնակուիլ մեր արտաքին միջավայրին հետ։

Անձնապէս թերեւս կարելի ըլլայ մեզի համար երջանկութեան կղզեակներ կազմել մեր ներսը, թէ է կարենանք ներել այսօրուան ընկերութեան, այլապէս ընկերութեան այս հիւանդագիրն պայմաններու մէջ, որուն վրայ կը սաւառնի վաղուան պատերազմին սարսափը, անհատական երջանկութիւններն ալ կը դառնան անիրագործելի։

Որքան հեռի են իրականութենէն նախորդ սերունդին պատկանող այն գրողները, երբ ամէն բանէ վեր կը դասէին անձնական երջանկութիւնը։ Անոնք կը քարոզէին ծոյլերու յատուկ երջանկութիւն մը։ Իրական երջանկութիւնը զանգուածին երջանկութիւնն է։ Դրամատիքութիւնը և կարգ մը զազափարները իրարու դէմ գինեցին զանազան դասակարգերու պատկանող անհատները, և այդու, անգամ մը ևս պատուեցին մարդկային երջանկութեան պատմութեանը։

Անհատը առանձին չի կրնար ինքզինքը երջանիկ զգալ ապերջանիկ ընկերութեան մը մէջ, որ վաղուան վստահութիւնը չունի։

V. S. P.

(Ծարանակելի)